Dubla exprimare a interlocutorului în traducerile textelor biblice

George Bogdan ŢÂRA

L'expression de l'interlocuteur par le cas datif et par la préposition către + accusatif; dans les textes bibliques traduits en roumain, continue une situation qui existait déjà dans les originaux latins et grecs. Cependant, les traductions roumaines ne sont pas toujours fidèles à leurs sources, ce qui prouve que la construction était courante dans la langue et son choix appartenait à l'auteur. Contrairement au cas datif, către + accusatif; après un verbe de communication, peut indiquer simplement l'interlocuteur, mais aussi l'idée de direction et même l'attitude du sujet parlant.

Valori ale construcţiei în limba română

Din perspectivă sincronică, în limba română actuală se consideră că există o echivalenţă perfectă între acuzativul cu prepoziţie şi dativul fără prepoziţie în ce priveşte realizarea funcţiei de complement indirect. Pe lîngă echivalenţa recunoscută dintre construcţia *la* + Ac. şi cea cu dativul: *dau hrană la vite = dau hrană vitelor*, Corneliu Dimitriu (1999, I: 762-763) adaugă „încă două structuri, una posibilă numai în limba română veche (complementul indirect exprimat prin *prepoziţia* **a** + *cuvînt cu sens cantitativ + substantiv în acuzativ: «Porunci Faraó* **a tot norodul***»*, BB, Iş. 1, 22), iar alta întîlnită atît în epoca veche, cît şi în vorbirea populară şi familiară, de unde uneori trece în literatura artistică (complementul indirect concretizat în *prepoziţia* **către** + *acuzativul unui «nume»*: *«Zise Domnul* **către Moisi***»*, BB, Iş. 13, 7-8; *«De din vale de Rovine,/ Grăim, Doamnă,* **către Tine***»*, M. Eminescu, *op. cit.*, p. 116)". Rolurile celor două construcţii, prin care interlocutorul se exprimă fie în cazul dativ, fie în acuzativ cu prepoziţie, sînt atît de apropiate, încît cercetătorii limbii vorbesc nu numai de o echivalenţă semantică între două forme cazuale[1], ci chiar de o singură formă de dativ, marcat, în al doilea caz, prin prepoziţia *la* (*viaţa succede la moarte*), căreia Corneliu Dumitriu (1999, I: 763) îi adaugă prepoziţiile *a* (*porunci a tot norodul*[2]) şi *către* (*zise către Moisi*). Desigur, susţinem opinia autorului, potrivit căreia opoziţia dintre formele cazuale, acolo unde ea este posibilă (*grăim ţie* vs. *grăim către tine*) dovedeşte în mod clar existenţa a două construcţii cu două cazuri diferite.

[1] „În enunţuri care conţin verbe de declaraţie sau care pot fi asimilate acestei categorii, construcţia **către** + acuzativul substituie, de fapt, un dativ […]" (ILR 1978: 351).

[2] Exemplele citate sînt preluate din Dumitriu 1999, I: 762-764.

BDD-A52 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:42:53 UTC)

Remarcăm însă faptul că cercetătorii de azi acordă construcţiei cu dativul statutul de structură de bază, firească, pentru exprimarea interlocutorului. Aceasta înseamnă că acuzativul cu prepoziţie nu reprezintă decît o variantă mai puţin frecventă şi caracteristică mai degrabă românei vechi.

Adăugăm observaţia că această situaţie nu este deloc specifică românei. Ea era curentă deja în limbile clasice, în latină şi greacă, mai ales în perioada creştină.

Atestări ale construcţiei prepoziţie + Ac. în latină şi greacă

Deşi, în latină, pentru exprimarea interlocutorului după verbe de comunicare, se foloseşte în mod curent cazul dativ, construcţia *ad* + Ac. este atestată deja la Plaut, la Titus Livius şi chiar la Cicero. Totuşi, ea nu cunoaşte o dezvoltare importantă înaintea perioadei tîrzii, cînd se va răspîndi graţie literaturii creştine. Cel mai adesea, ea apare în context biblic, unde prepoziţia poate fi urmată de un substantiv comun, propriu, sau mai ales de un pronume. Analizînd această repartiţie în cartea *Genezei*, Lyliane Sznajder[3] a constatat că alegerea dativului sau a lui *ad* + Ac. nu este direct legată de categoria gramaticală nominală sau pronominală.

Frecvenţa construcţiei în creştinism trebuie pusă în relaţie şi cu limba traducerile biblice din greacă. În această limbă sînt posibile, încă din sec. V a.C.n., oricare din cele trei construcţii:

cu dativul: εἰπεῖν τινι,

cu acuzativul: εἰπεῖν τινα,

cu prep. + Ac.: εἰπεῖν πρὸς...

Influenţa biblică asupra folosirii construcţiei prep. + Ac. în latină şi greacă îşi poate avea sursa chiar în ebraică, unde, pentru exprimarea interlocutorului după verbele de comunicare, se puteau folosi două construcţii prepoziţionale, cu *èl* şi *le-*. În comunicarea citată, Lyliane Sznajder atrage atenţia asupra tendinţei identice de traducere a prepoziţiei *èl* prin construcţia prepoziţională πρὸς / *ad* + acuzativ. Putem observa că, deşi construcţia este de dată precreştină în latină şi greacă, adevărata ei dezvoltare în aceste limbi se datorează, în mod direct, traducerilor biblice.

Valori semantice şi sintactice ale construcţiei prepoziţie+ Ac. în limba veche

În studiul lingvistic de la ediţia de text la *Codex Sturdzanus*, Gheorghe Chivu precizează că prepoziţia „*către*, notat totdeauna sub această formă, apare foarte frecvent după verbe *zice, grăi, închina* sau *ruga* (o dată şi după sintagma *a face rugă*) […]; în *mîntu unii* **către** *alţi*, *către* […] are valoare asemănătoare prepoziţiei *pe*" (Chivu, 1993: 192). Afirmaţia ne prilejuieşte două observaţii legate de folosirea acestei prepoziţii în perioada veche. Pe de o parte, verbele după care apare *către* aparţin, graţie sensului sau valorii contextuale, clasei semantice a verbelor de comunicare (mai puţin *închina*). Avînd în vedere că prepoziţia implică,

[3] ***Dixit autem serpens ad mulierem / mulieri quoque dixit****: la double expression de l'allocutaire dans les propositions introductrices de discours directs dans la* Vulgate, comunicare la IXe Colloque International de Latin vulgaire – Latin tardif, 2-6 septembrie 2009, Université Lumière Lyon 2, în curs de publicare.

BDD-A52 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:42:53 UTC)

semantic, ideea de orientare, ar fi fost de aşteptat folosirea ei preponderentă alături de verbele de mişcare. Pe de altă parte, *către* + acuzativul destinatarului actului vorbirii este echivalentă nu numai cu folosirea construcţiei cu dativul, ci şi a celei cu *pe* + Ac., după cum observă Gh. Chivu, pentru verbul *mîntu*. În cazul verbului *a ruga* este evidentă echivalenţa cu dativul şi cu *la* + Ac. (V 37^{v} /9-10: „ptu mine, rugaţi-vă cătră domnu*l* Dumnedzeu să nu mă judece" = rugaţi-vă lui domnul Dumnezeu = rugaţi-vă la domnul Dumnezeu).

În *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, Constantin Frâncu menţionează existenţa construcţiei cu rol de complement indirect în mai multe perioade de evoluţie a limbii literare şi cu mai multe serii de antecedenţi, nu numai cu *verbele dicendi*: „iară iaste multă cinste şi bunătate ce-ai făcut domnita *cătră* acest *om*" (1593, Polonia sau Austria, DÎ, 186), „iară şi domniata cîtă milă ai făcut *către-nsul*" (*ib.*, 186), „să va zice *el*, împăratul, *cătră voi*…, iar voi aveţi cuvînt a-i darea răspuns" (1600, Transilvania, DÎ, 126), „cinste şi laudă-şi va arăta *cătră dumnealui* şi *cătră rodul* domniii lui" (1600, Transilvania, act diplomatic, DÎ, 135), „a punre *cătră* (= în) *Dumnedzeu* nedejdea mea" (PH^{1}, 63^{v}/10-11), „ia amente *cătră* (= la) rrugăciunrea mea" (PH^{1}, 120^{r}/8-9), „dzise *cătră* Avraamu" (PH^{1}, 89^{v}/23-24). (apud. Frâncu, 2009: 176).

Pe lîngă rolul sintactic de complement indirect, *către* + Ac. îndeplineşte, în limba veche, o varietate de funcţii: circumstanţial de loc, de scop, de relaţie, dintre care cel mai important pentru noi este circumstanţialul de loc „cu sensul actualului *spre*, introducînd complementul verbelor de mişcare […] : „mĕrseră *cătră un arbure*" (CS^{1}, 78^{r})." (Frâncu, 2009: 184). Deosebit de interesantă ni se pare remarca autorului, care consideră că: „În aceste exemple complementul de loc este mai depărtat de prototip, apropiindu-se de complementul indirect" (Frâncu 2009: 184). Acelaşi lucru, dar în sens invers, îl putem afirma şi despre *către* + Ac, cu verb de comunicare, în exemple unde adresarea (*a adresa* „a (se) îndrepta cu vorba *către* cineva" MDA 2001 s.v. *adresa*) implică o direcţionare spre interlocutor. Orientarea spre un anumit destinatar devine evidentă mai ales în cazul unui dialog cu mai mulţi interlocutori posibili.

Chiar dacă, în exemplul următor, construcţia nu însoţeşte un verb de comunicare, reţinem observaţia potrivit căreia: „Unele prepoziţii păstrează sensurile lor primitive, dispărute după 1630-1640 din limba scrisă. Astfel, *cătră* se mai întrebuinţează uneori cu sensul etimonului său lat. *contra*: «cine nu e *cătră* noi cu noi iaste» (CT, 138^{v}/15)" (Frâncu, 2009: 141). Prin urmare, valoarea prepoziţiei *către* cu un acuzativ este mai complexă, nu atît datorită evoluţiei de la sensul etimologic de „împotrivire", la unul spaţial, de „direcţie"[4] şi la unul neutru, de „indicare a destinatarului", cît mai ales coexistenţei acestor sensuri în româna veche, nu numai după acelaşi tip de verbe (de comunicare), ci chiar în acelaşi pasaj. Alexandru Gafton subliniază, pe drept, dependenţa valorii cu care este

[4] „Comparaţia dintre cele patru dialecte româneşti ne permite să afirmăm că româna comună dezvoltă sensul «neduşmănos» al prepoziţiei latineşti, şi anume sensul de direcţie concretă, fără referire la punctul de contact" (ILR 1965, II: 282).

BDD-A52 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:42:53 UTC)

folosită prepoziţia de contextele „în care se prezenta o mişcare, de ordin concret sau abstract, pe orizontală, reliefîndu-se opoziţia, fie accentuată prin împotrivire, fie estompată prin aderare” (Gafton, 2001: 145). Atragem însă atenţia asupra unei situaţii unde cele trei valori sînt simultane şi contextul nu poate fi dezambiguizat:

Marcu 12, 12

[…] că cunoscură că ***despre ei*** *zise acea pildă […]* (NT 1648);

[…] că cunoscură că ***spre ei*** *zise acea pildă […]* (B 1688);

[…] că au cunoscut că ***către ei*** *au zis pilda aceasta […]* (B 1760);

[…] că cunoscură că ***către ei*** *au zis pilda aceasta […]* (B 1795);

[…] căci înţeleseseră că ***împotriva lor*** *zisese pilda aceasta […]* (B 1997);

[…] cognoverunt enim quoniam ***ad eos*** *parabolam hanc dixerit […]* (N-A 1994);

[…] ἔγνωσαν γὰρ ὅτι ***πρὸς αὐτοὺς*** *τὴν παραβολὴν εἶπεν […]* (N-A 1994).

Aici, *către* devine sinonim atît cu *spre*, care exprimă, de asemenea, „mişcarea”, cît şi cu *împotriva*, care trimite la sensul etimologic din lat. *contra*. Confuzia pe care o produce contextul este dovedită de opţiunile diferite ale traducătorilor. În opinia noastră, soluţia folosirii lui *către* este cea mai fericită, pentru că nu optează definitiv pentru unul singur din cele trei sensuri posibile, ci le păstrează.

Construcţia *către* + Ac. în textele biblice

Folosirea construcţiei *către* + Ac. în traducerile biblice este frecventă, dar, fără a putea cita o statistică[5] precisă, rămîne inferioară exprimării interlocutorului cu ajutorul cazului dativ. Diferenţe, în ce priveşte frecvenţa, pot fi observate în acelaşi text, în funcţie tipul de verb care precede construcţia, dar şi de la un text la altul[6]. În principiu, autorii traducerilor trebuie să respecte autoritatea originalului, lucru observat şi de Al. Gafton în textele studiate: „aceste prepoziţii nu sînt utilizate doar cu valorile etimologice, ci şi cu valori apropiate, permise de valorile lor etimologice, cerute de context şi influenţate de prepoziţiile pe care le redau prin traducere” (Gafton, 2001: 145). Într-adevăr, în mare parte din cazuri acest principiu este respectat şi concordanţele între original (grec sau latin) şi traduceri sînt perfecte:

Luca 1, 18 şi 1, 19

Atunci zise Zahariia ***către înger*** *[…]; Şi răspunzînd, îngerul zise* ***lui*** *[…]* (NT 1648);

Şi zise Zahariia ***către înger*** *[…];Şi răspunzînd îngerul zise* ***lui*** *[…]* (B 1688);

Şi au zis Zaharie ***câtră înger*** *[…]; Şi, răspunzând îngerul, au zis* ***lui*** *[…]* (B 1760);

Şi au zis Zahariia ***către înger*** *[…]; Şi, răspunzînd, îngerul au zis* ***lui*** *[…]* (B 1795);

Şi a zis Zaharia ***către înger*** *[…]; Şi îngerul, răspunînd,* ***i****-a zis […]* (B 1997);

Et dixit Zaccharias ***ad angelum*** *[…]; Et respondens angelus dixit* ***ei*** *[…]* (N-A 1994);

καὶ εἶπεν Ζαχαρίας ***πρὸς τὸν*** *ἄγγελον […]; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν* ***αὐτῷ*** (N-A 1994).

---

[5] Realizarea unei astfel de statistici presupune identificarea tuturor verbelor de comunicare, precum şi a celor care primesc această valoare graţie contextului, în ansamblul *Bibliei*.

[6] Comparînd frecvenţa construcţiei după verbul *a zice* (la un timp trecut: *zise, au zis*), în *Evanghelii*, a reieşit o întrebuinţare mai amplă în textul lui Luca, faţă de ceilalţi trei evanghelişti.

BDD-A52 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:42:53 UTC)

Construcţia sintactică este păstrată chiar şi atunci cînd traducerea se face prin lexeme diferite:

Luca 23, 4

*Iară Pilat zise **către mai marii popilor** şi **către mulţime** […]* (NT 1648);

*Iară Pilat zise **către mai-marii popilor** şi **către mulţime** […]* (B 1688);

*Şi au zis Pilat **către căpeteniile popilor** şi **către gloate** […]* (B 1760);

*Iară Pilat au zis **către arhierei** şi **către norod** […]* (B 1795);

*Şi Pilat a zis **către arhierei** şi **către mulţimi** […]* (B 1997);

*Ait autem Pilatus **ad principes sacerdotum** et **turbas** […]* (N-A 1994);

ὁ δὲ Πιλᾶτος εἶπεν **πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς** καὶ **τοὺς ὄχλους** *[…]* N-A 1994.

De asemenea, cînd sursele diferă, traducerile îşi respectă fiecare originalul său:

Matei 17, 4

*Şi răspunzând Petăr, zise **lui Iisus** […]* (B 1688);

*Şi, răspunzând Petru, au zis **către El** […]* (B 1760);

*Şi, răspunzând Petru, au zis **lui Iisus** […]* (B 1795);

*Şi, răspunzînd, Petru a zis **lui Iisus** […]* (B 1997);

*Respondens autem Petrus dixit **ad Iesum** […]* (N-A 1994);

*ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν **τῷ ’Ιησοῦ** […]* (N-A 1994.

Cu toate acestea, există o multitudine de situaţii în care sînt diferenţe nu numai între original şi sursă, ci şi între diferitele traduceri care au la bază acelaşi text:

A. aceeaşi construcţie în latină şi greacă, dar:

a. traduceri diferite în NT 1648 şi în B 1688:

Luca 5, 22

*Iară Iisus, ştiind cugetele lor, răspunzând zise **lor** […]* (NT 1648);

*Iară Iisus, ştiind cugetele lor, răspunzând zise **lor** […]* (B 1688);

*Iară cât au cunoscut Isus cugetele lor, răspunzând, au zis **către ei** […]* (B 1760);

*Iară Iisus, ştiind gândurile lor, răspunzând, au zis **către ei** […]* (B 1795);

*Iar Iisus, cunoscînd gîndurile lor, răspunzînd a zis **către ei** […]* (B 1997);

*Ut cognovit autem Iesus cogitationes eorum, respondens dixit **ad illos*** […] (N-A 1994);

*ἐπιγνοὺς δὲ ὁ ’Ιησοῦς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν ἀποκριθεὶς εἶπεν **πρὸς αὐτοὺς** […]* (N-A 1994).

b. traduceri diferite în NT 1648, B 1688 şi B 1795:

Luca 6, 3

*Atuncea răspunzînd Iisus zise **lor** […]* (NT 1648);

*Şi răspunzând Iisus zise **lor** […]* (B 1688);

*Şi, răspunzând Isus **către ei**, au zis […]* (B 1760);

*Şi, răspunzînd, Iisus au zis **lor** […]* (B 1795);

*Şi Iisus, răspunzînd, a zis **către ei** […]* (B 1997);

*Et respondens Iesus **ad eos** dixit […]* (N-A 1994);

*καὶ ἀποκριθεὶς **πρὸς αὐτοὺς** εἶπεν ὁ ’Ιησοῦς […]* (N-A 1994).

c. traduceri diferite în NT 1648, B 1688, B 1760 şi B 1795:

Luca 10, 26

BDD-A52 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:42:53 UTC)

Iară El zise ***lui*** *[...]* (NT 1648);
Iară el zise ***lui*** *[...]* (B 1688);
Iară El ***i****-au zis [...]* (B 1760);
*Iară El****, răspunzînd,*** *au zis [...]* (B 1795);
Iar Iisus a zis ***către el*** *[...]* (B 1997);
At ille dixit ***ad eum*** *[...]* (N-A 1994);
ὁ δὲ εἶπεν ***πρὸς αὐτον*** *[...]* (N-A 1994).
d. diferite soluţii de traducere:
Ioan 19, 24
Şi zisără ***unul către alalt*** *[...]* (NT 1648);
Deci ziseră ***întru ei*** *[...]* (B 1688);
Şi au zis ***între sineşi*** *[...]* (B 1760);
Deci, au zis ***între sine*** *[...]* (B 1795);
Deci au zis unii ***către alţii*** *[...]* (B 1997);
Dixerunt ergo ***ad invicem*** *[...]* (N-A 1994);
εἶπαν οὖν ***πρὸς ἀγγήλους*** *[...]* (N-A 1994).
Luca 20, 19
[...] înţeleasără că ***de ei*** *zise pilda aceasta.* (NT 1648);
[...] cunoscură că ***de ei*** *zise pilda aceasta.* (B 1688);
[...] au cunoscut că ***câtră dânşii*** *zisease pilda aceasta.* (B 1760);
[...] au cunoscut că ***cătră dânşii*** *au zis pilda aceasta.* (B 1795);
[...] au înţeles că Iisus spusese pilda aceasta ***pentru ei.*** (B 1997);
[...] cognoverunt enim quod ***ad ipsos*** *dixerit similitudinem istam.* (N-A 1994);
[...]ἔγνωσαν γὰρ ὅτι ***πρὸς αὐτοὺς*** *εἶπεν τὴν παραβολὴν ταύτην* . (N-A 1994).
B. construcţii diferite în latină şi greacă:
a. B 1688 nu foloseşte construcţia din originalul grecesc:
Luca 22, 10
El zise ***cătră ei*** *[...]* (NT 1648);
Iară el zise ***cătră ei*** *[...]* (B 1688);
Şi au zis ***cătră ei*** *[...]* (B 1760);
Iară El ***le****-au zis* ***lor*** *[...]* (B 1795);
Iar el ***le****-a zis [...]* (B 1997);
Et dixit ***ad eos*** *[...]* (N-A 1994);
ὁ δὲ εἶπεν ***αὐτοῖς*** *[...]* (N-A 1994).
b. B 1795 nu foloseşte construcţia din originalul grecesc:
Luca 7, 48
Iară zise ***ei*** *[...]* (NT 1648);
Şi zise ***ei*** *[...]* (B 1688);
Şi au zis ***cătră ea*** *[...]* (B 1760);
Şi au zis ***cătră ea*** *[...]* (B 1795);
Şi a zis ***ei*** *[...]* (B 1997);
Dixit autem ***ad illam*** *[...]* (N-A 1994);

BDD-A52 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:42:53 UTC)

εἶπεν δὲ αὐτῇ [...] (N-A 1994).

Concluzii

Dintre cele două construcţii care exprimă interlocutorul după verbe de comunicare, *către* + Ac. este mai puţin uzuală în textele biblice. În majoritatea exemplelor analizate, ea reprezintă un echivalent simplu pentru cazul dativ. Pentru a afirma cu convingere că aceasta este structura marcată stilistic, e nevoie de o inventariere completă a tuturor ocurenţelor, în funcţie de verbele după care urmează. Putem observa că folosirea ei de către autorii traducerilor bisericeşti se înscrie doar parţial în limitările impuse de original. Pe de o parte, apariţia ei acolo unde textul sursă folosea o construcţie diferită dovedeşte frecvenţa construcţiei şi faptul că traducătorii o înţelegeau ca pe un substitut al cazului dativ. De altfel, ea s-a păstrat şi în limba vorbită, cu acelaşi rol. Pe de altă parte, acolo unde traducătorii nu pot depăşi ambiguitatea din original, *către* + Ac. reprezintă o soluţie graţie triplei valori a prepoziţiei. Prin aceasta, interlocutorul poate fi prezentat atît în mod simplu, cît şi ca destinatar marcat al unei comunicări orientate spre el sau chiar împotriva lui, ca destinaţie a unei atitudini ostile. În acest ultim caz, valoarea suplimentară provine din sensul etimologic. Concurenţa lui *către* cu alte prepoziţii întrebuinţate în traduceri (*de, despre, întru, între*) dovedeşte capacitatea întregii construcţii de a-şi lărgi sfera de sens.

Bibliografie

Bailly, Anatole, 2000, *Dictionnaire grec-français*, Hachette, Paris

Chivu, Gheorghe, 1993, *Codex Sturdzanus*, Studiu filologic, studiu lingvistic, ediţie de text şi indice de cuvinte de Gheorghe Chivu, Editura Academiei Române, Bucureşti

Dimitriu, Corneliu 1999, *Tratat de gramatică a limbii române*, I, *Morfologia*, Institutul European, [Iaşi]

Frâncu, Constantin, 2009, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, Indice general de Alexandrina Ioniţă, Casa Editorială *Demiurg*, Iaşi

Gafton, Alexandru, 2001, *Evoluţia limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI-lea*, *Studiu lingvistic asupra* ***Codicelui Bratul*** *în comparaţie cu* ***Codicele Voroneţean****,* ***Praxiul Coresian*** *şi* ***Apostolul Iorga***, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi

Gheţie, Ion (coord.), 1997, *Istoria limbii române literare*, *Epoca veche (1532-1780)*, Editura Academiei Române, Bucureşti

Irimia, Dumitru, 1997, *Gramatica limbii române*, Polirom, Iaşi

Sigle

B 1648 = *Noul Testament*, tipărit pentru prima dată în limba română la 1648 de către Simion Ştefan, mitropolitul Transilvaniei, reeditat după 340 de ani din iniţiativa şi purtarea de grijă a Prea Sfinţitului Emilian, Episcopul Alba Iuliei, Editura Episcopiei Ortodoxe a Alba Iuliei, 1988

B 1688 = *Biblia* 1688, vol. I (2001), vol. II (2002), Text stabilit şi îngrijire editorială de Vasile Arvinte şi Ioan Caproşu, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"

BDD-A52 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:42:53 UTC)

B 1760 = *Biblia Vulgata*, Blaj, 1760-1761, Cuvânt înainte de Eugen Simion, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005
B 1795 = *Biblia de la Blaj*, 1795, Ediţie jubiliară, cu binecuvântarea Î. P. S. Lucian Mureşan mitropolitul Bisericii Române Unite, Roma, 2000
B 1997 = *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1997
ILR 1965 = *Istoria limbii române*, vol. I, *Limba latină*, Bucureşti, Editura Academiei, 1965
ILR 1978 = Florica Dimitrescu (coord.), 1978, *Istoria limbii române*, *Fonetică, Morfosintaxă, Lexic*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti
MDA 2001 = *Micul dicţionar academic*, 2001, Cuvânt înainte de Eugen Simion, Prefaţă de Marius Sala, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti
N-A 1994 = NESTLE-ALAND, *Novum Testamentum Graece et Latine*, Deutsche Bibelgesellschaft, 1994

BDD-A52 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:42:53 UTC)